

גלריה

הארץ

www.haaretz.co.il

יום שלישי כ"ד בניסן תשפ"ה
22 באפריל 2025

פסלי אסד נהרסו.
יש מי שחושש מפולחן
אישיות גם סביב
נשיא סוריה החדש

4

נירית אנדרמן

בתחילת שנות ה-60 הסתיר בכה ניקי דה סן פאל ברחבי העולם וערכה אירועי ירי ציבוריים. האמנית הצרפתייה אמר ריקאית נהגה לקחת קנבסים גדולי ממים, להצמיד אליהם חפצים שונים ושקיות צבע אטומות, ואז לטבול את הכל בגבס לבן. כאשר הגבס התייבש והקהל שהוזמן לאירוע התקבץ ובא, דה סן פאל היתה מרימה את הרובה שלה, מכי וונת אותו לעבר הלוח הלבן וסוחטת את ההדק. הקליעים שפגעו בשקיות הצבע המכוסות גרמו להן "לדמם" על גבי הקנבס. הירי חולל את האמנות, והריטואל הפרובוקטיבי הוזה הסעיר לא רק את התקשורת ואת הקהל הרחב, אלא גם שורה של אמנים מתחומים שונים שהודרוו לשתף פעולה עם האמנית העולה.

ג'ספר ג'ונס, רוברט ראושנברג וג'ון קייג' היו רק כמה מהיוצרים שעבדו עם דה סן פאל, שנהגה להתייצב לאירועי הירי הללו בבגדים צהורים ונעליים שחורות. לעתים היא הומינה את האורחים המפורסמים שלה לאחוזו ברובה וליצור יחד איתה אמנות באמצעות ירי, ולעתים הניחה את כלי הנשק בידי אנשים מהקהל כדי שייקחו גם הם חלק ביצירה. ב-1961 היא נענתה להזמנתו של סלבודור דאלי ובנתה יחד עם מרסל דושאן פסל שור בגודל טבעי עשוי זיקוקים, שעלה בלהבות והתפוצץ לכל עבר בסיימה של מלחמת שוורים בקטלוגיה, ספרה מול הקהל. זמן מה לאחר מכן ירה ביציקת גבס של "ונוס ממילו" כשהיא עצמה לבושה כקציין בצבא נפוליאון.

דה סן פאל היתה מקורית, הבינה את הכוח של התקשורת ושתלה באמנות שלה מסרים פמיניסטיים ואנטי מלחמתיים. ב-1963 נסעה ללוס אנג'לס כדי לירות בפסל ענקי של קינג קונג, שהורכב בין היתר מפרצופים מפוסלים של פוליטיקאים כמו ג'ון פ. קנדי, פידל קסטרו ושארל דה גול, אבל גם של סנטה קלאוס

המשך בעמ' 2

ירי מאש כוחותיה

היא יצרה פסלי ענק של נשים צוהלות וערכה מיצגים המוניים שבהם ירתה בשקיות צבע שהוצמדו לקנבס לבן. סרט חדש חוזר לדמותה של ניקי דה סן פאל, האמנית הצרפתייה-אמריקאית שנאבקה במחלת נפש והשתמשה ביצירה כדי להתמודד עם גילוי העריות שעברה בילדותה

המשך מעמ' 1

ודונלד דאק. "אני יריתי בעצמי וגם באי־צדק החברתי. אני יריתי באלימות שלי עצמי ובאלימות של התקופה", כתבה לימים באוטוביוגרפיה שלה.

אירועי הירי הללו התרחשו לאורך שלוש שנים והשיקו פרק חדש בחייה הסוערים של דה סן פאל. מי שהחלה את דרכה כדוגמ־נית מבטיחה, נמלטה מארצות הברית, נאבקה כאם צעירה ובוהמיינית במחלת נפש והתאש־פזה בבתי חולים פסיכיאטריים, נטשה את בעלה ואת ילדיה כדי להפוך לאמנית, ובמקביל נאלצה להתמודד עם הגילוי המאוחר שהיתה בילדותה קורבן של גילוי עריות. למרות כל אלה היא גם היתה לאחת האמניות הראשונות שזכו בחייהן לפרסום והכרה בינ־לאומיים, וזכתה ליצור פסלים מו־נומטליים הפזורים במדינות שונות. בין אלה פסלי ה־"ננות" שלה (נשים ענקיות ססגוניות ועו־לצות), פארק פסלים ענק שהקי־מה באיטליה, פסל ״הגולם״ (המוכר יותר בשם ״המפלצת״) שהקימה בירושלים וגן הפסלים בגן החיות התנ״כי בעיר.

דה סן פאל מתה ב-2002 בגיל 71, אבל סרט חדש שהוקרן בפס־טיבל קאן בשנה שעברה ויעלה מחרתיים בבתי הקולנוע בישראל חוזר ומציף את דמותה, מזכיר את סיפור חייה גדוש היצירה, הדרמה והטראומה. ״ניקי״, סרט הביכורים של השחקנית הצרפתייה סלין סאלט (״חלודה ועצם״) כבמאית, שם לו למטרה לספר את סיפור הטרנספורמציה שעברה דה סן פאל, ומתמקד בתקופה שבה גיל־תה את היצירה והפכה לאמנית בעלת מוניטין בינלאומיים.

דה סן פאל: ״בחברה שבה אנו חיים הנשיות מרוסקת, כבר לא קיימת. בעולם שבו מעריכים רק תכונות גבריות וחשיבה מדעית, הצד האנושי, הנשי, האינטואיטיבי – נמחץ. גם גברים הם קורבנות של המצב הזה״

״השינוי הזה התרחש לאורך כעשר שנים, והאמת שכאשר מדובר על פריצה של אמנית לתו־דעה הציבורית הבינלאומית, זה זמן די קצר״, אומרת סאלט בראיון שהתקיים בפריז בינואר האחרון. ״אל תשכחי שבזמנו לא היו כמעט אמניות נשים, והיא שמעה מכל מיני בחורים שקינאו בה, שהיא מצליחה רק בגלל שהיא כל כך יפה. וזה גם היה יוצא דופן שאישה

התעמלות בוקר

- איזה מין חוד נקרא על שם פולסום, ניו מקסיקו?
- מתי למילה ״חוד״ יש משמעות אמונית, קודם כל?

תשובות בעמ' 10

ניקי דה סן פאל יורה אל קנבס שתלוי על הקיר של הגוראן פאלה בפריז, 1962. בשער: בסטודיו שלה‏ צילום: מתוך ערוץ היוטיוב של Grand Palais; צילום השער: Giancarlo BOTTI / Gamma-Rapho via Getty Images

שרלוט לה בון כניקי דה סן פאל. גילתה את האמנות במחלקה הפסיכיאטרית צילום: קולנוע חדש

כה יפה השתמשה בנשק, ביריות, כדי לצייר. היא נסעה עם מופעי הירי האלה בכל רחבי העולם, ההופעות הפומביות שלה הלכו וגדלו וזה מה שאיפשר לה לפרוץ כאמנית בינלאומית. מהבחינה הזאת התהליך שהיא עברה, האופן שבו פרצה לתודעה, היה בהחלט יוצא דופן״.

טיפול אכזרי

דה סן פאל נולדה ב-1930 ליד פריז, לאב צרפתי ולאם אמרי־קאית, ובגיל שלוש עברה להתגורר עם הוריה וארבעת אחיה בארצות הברית. בתחילה השתקעו בקונטי־קט, לאחר מכן עברו למנהטן, ושם בשלהי שנות העשרה שלה היא החלה לעבוד כדוגמנית, הופיעה במיטב המגזינים וכיכבה על השע־רים של מגזין Life ו־״ווג״ הצרפתי. בגיל 18 עזבה את הבית כדי להת־חתן עם הסופר בן גילה הארי מתיוס, שלוש שנים לאחר מכן נולדה בתם הבכורה, וב-1952 היגרה המשפחה הקטנה לפריז, בין היתר כדי לברוח מהמקארתיזם ששלט אז בארצות הברית.

זאת נקודת הפתיחה של הסרט ״ניקי״. דה סן פאל, שאותה מגל־מת שרלוט לה בון, עדיין מתפרנ־סת מעבודות דוגמנות, מנסה לקדם קריירה גם בתיאטרון, ומת־קשה לשלב את כל זה עם האמהות. כשמגיע הילד השני האתגר רק מתעצם. מצבם הכלכ־לי של בני הזוג לא מזהיר, החיים הבוהמייניים שהם מנהלים לא ממש מסתדרים עם גידול הילדים,

עיתונאים, מישראל ומפולין, שמ־דובר היה באילוץ שנכפה עליה. ״פשוט לא הרשו לי להראות את יצירותיה״, היא אומרת. ״רבים רצו בעבר לעשות עליה סרט, אבל המשפחה לא הסכימה לאשר את השימוש באמנות שלה, כי הם לא רצו שיספרו את הסיפור שלה״.

הם הסבירו למה?

״עבור הבת שלה מדובר בסי־פור אינטימי מאוד, אמא שלה עדיין חיה בתוכה, אז היא לא רו־צה לראות שום ייצוג שלה על המסך. וזה טבעי, אני יכולה להבין זאת, כי כמובן שהסיפור של ניקי הוא מאוד רגיש, ויכול לשמש בסיס לסרט נוראי. את הרי יכולה להציג ניקי דה סן פאל מזויפת, שלא תהיה נאמנה למי שהיא היתה במציאות, או להציג אותה כפי שהיתה אבל לגולל ממנה את העוצמות שהיו לה. אני הבנתי את הסירוב שלהם כ־אל תיקחי ממנה את הכוח שלה, ואם את רוצה לע־שות את האמנות שלך, תעשי אותה בכלים שלך ואל תשתמשי בה. אני חושבת שהיום, כשאנחנו כבר יודעים הרבה יותר על אמנ־זיה ועל טראומה, אנחנו יכולים להבין עד כמה היא היתה חזקה. לכן הרגשתי שאנחנו יכולים לע־שות את הסרט הזה גם בלי לה־ראות את האמנות של ניקי, וזה יהיה בסדר. מה שאותי עניין זה להראות השינוי שהיא עברה, כ־צד הפכה את עצמה לאמנית והח־זירה לעצמה את הכוחות שלה״.

מה גרם לך להתעניין דווקא בה, מה בדמות שלה תפס אותך?

״ראיתי ראיון טלוויזיוני איתה. היא היתה אז בת 30 ומשהו, והמ־ראיין היה גבר בן 60. הוא היה סקסיסט ומזיוגן, והיא לעומתו היתה כל כך מודרנית ומצחיקה, ניסתה להסביר לו מהי אישה ול־

מה היא מסוגלת. היא הקרינה כל כך הרבה כוח ועוצמה שהחלטתי שאני חייבת ללמוד עליה, להכיר אותה ואת והחיים שלה. וכאשר למדתי על הפרק בחייה שבו עברה את השינוי הגדול, הבנתי שבתקו־פה הזאת היא היתה אובססיבית לדמות הגיבור: אבות אבותיה היו

הבמאית סלין סאלט. יצירות האמנות נעדרות מן המסך‏ צילום: FREDERIC SCHEIBER / Hans Lucas via AFP

אבירים, היא באה משפחה אריס־טוקרטית, הדמות הזאת ריתקה אותה. ואז חשבתי לעצמי שהאופן שבו היא התמודדה עם הגיהנום האישי שלה, האופן שבו מצאה בעצמה את הכוחות להתמודדות הזאת, זו מטאפורה מושלמת למהו גיבור״.

מעבר לכוחות הנפש המר־שימים היו לה גם חיים סוערים ועמוסים. מהם הדברים שהכי הפתיעו אותך כשחקרת את דמותה?

״מקור המידע העיקרי שלי ליצירת הסרט הזה היה האוטו־ביוגרפיה שהיא כתבה, Harry and Me: The Family Years. הדבר שהכי הפתיע אותי היה האופן שבו גילתה שאביה פגע בה מינית. המכתב שאביה כתב על כך והפסיכיאטר שלה בחר להעלות באש (כפי שמתואר בא־חת מסצינות המפתח בסרט, ב־א). זה היה משוגע בעיניי, וגם מאוד מטאפורי וסימבולי למהי הכחשה, מה אנחנו יכולים לש־מוע ולקבל ומה לא. דברים נוס־פים שהפתיעו אותי היו האופן שבו גילתה את האמנות דווקא בבית החולים הפסיכיאטרי, דווקא בין כל האנשים המשוג־עים. כל הממדים המיתיים שיש בסיפור של ניקי — כל זה היה משוגע בעיני״.

הסרט מציף את התהייה הישנה על אודות הקשר בין אמ־נות לשיגעון. את חושבת שאמ־נים מועדים יותר לסבול ממחלות נפש לעומת יתר האוכלוסייה?

״אני לא בטוחה. יש אמנים שכלל לא חולים, ויש אנשים רגי־לים שמתמודדים עם מחלת נפש. עם זאת, בגלל שהמעשה האמנותי הוא אקט שכרוך לא פעם בגילוי עצמי, בחקירה עצמית, זה עלול להציף בעיות נפשיות. בעבודה על הסרט הזה למדתי ש-80 אחוז ממי שעברו גילוי עריות בילדותם נא־לצים בכגרותם לעבור טיפול פסיכיאטרי, או מנסים לפגוע בע־צמם ולהתאבד. אחיה ואחותה של ניקי התאבדו, ואחות נוספת מתה בגיל צעיר ממחלה. אז אני מניחה

סאלט: ״היא שמעה מכל מיני בחורים שהיא מצליחה רק בגלל שהיא כל כך יפה. זה היה יוצא דופן שאישה כה יפה השתמשה בנשק כדי לצייר. ההופעות הפומביות שלה הלכו וגדלו״

שבמקרה שלה גילוי העריות גרם לבעיות הנפשיות שצצו בכגרותה. כאשר אחד מהורייך מתעלל בך, זה לא משהו שאפשר פשוט לש־רוד אותו או להבין את ההיגיון שמאחוריו. זה משהו שפשוט לא ניתן להבין. אז אפשר לומר שבמ־קרים כאלה מחלת נפש היא תגו־בה נורמלית לטראומה. וזה מה שהבנתי לגבי ניקי: העובדה שהיא ילדה את עצמה מחדש, לא רק שרדה אלא גם למדה לבטא את

פסל "הגולם" ("המפלצת") בקרית יובל בירושלים. זה סן פאל יצרה אותו מבטון יצוק צילום: אמיל סלמן

מזרקת "ננה" של דה סן פאל בקבילו, איטליה. חגיגה של חיים צילום: cristinadannunzioph / Shutterstock.com

הנשיות ממכבש הלחצים הפטריארכלי. לא רק שלא ניסתה להסתיר את הפגיעה המינית שעברה – היא עסקה בכך בגלוי. בין היתר עבדה בשנות ה-70 על סרט ניי-סיוני באורך מלא, Daddy, שעסק בגילוי עריות במשפחה וביחסי הכוחות בין המינים ככלל.

"כשהיא כתבה את האוטור-ביוגרפיה שלה וסיפרה על גילוי העריות שעברה, היא חשפה את הסוד הגדול שלה. אבל ברבות מייצירות האמנות שעשתה לאורך השנים כבר היו טמונים רמזים שור-ניסל לכך", אומרת סאלט. "למשל בפסלי הננות, שהחברה התנפלה עליהן מיד וחטפה אותן. ואולם הגילוי של הסוד הזה, החשיפה שלו בפומבי, גרם לכך שרבים נר-תעו לפתע מהאמנות שלה. היא עצמה לעומת זאת ידעה שעשתה משהו טוב, כי פסיכיאטרים התקשרו אליה אז ואמרו לה 'עשית דבר מאוד חשוב, כאשר אנשים רואים משהו מצליח כמוך ויודעים שעברת את אותו הגיהנום כמוהם, יש לזה עוצמה אדירה'. זה גם מה שאני למדתי ממנה. למדתי שכאמנית את חייבת לעשות מה שאת מאמינה בו, גם אם יהיו אנשים שלא יאהבו את זה. העיקר שאת תישארי נאמנה לעצמך".

ב-1966 יצרה דה סן פאל את "בית הננה", מבנה ענק בדמות אישה שוכבת על הגב. המבקרים הוזמנו להיכנס בין רגליה, לעבור דרך הנרתיק שלה, לטייל בתוך גופה ולחקור אותה מבפנים

בשטוקהולם. מדובר במבנה ענק, 25 מטר אורכו, בדמות אישה שוכבת על הגב. המבקרים הוזמנו להיכנס בין רגליה, לעבור דרך הנרתיק שלה, לטייל בתוך גופה ולחקור אותו מבפנים. בתוך הרחם המתנינה להם מזרקת, באזור השדיים מוקמה מסעדה קטנה, וגם קולנוע ועיר ואובייקטים נוספים שהפכו את היצירה הזאת למעין קתדרלה פמיניסטית, למרחב פרובוקטיבי ומערער מוסכמות שמוזמין התבוננות אחרת בנשיות. האישה שעברה סדרה של אש-פוזים פסיכיאטריים ואובחנה כסכ-כיוונית השתמשה באמנות כדי להתמודד עם הפגיעה המינית שעברה, כדי לבנות את העצמי שלה מחדש וכדי לחלץ את

מזרקת סטרווינסקי ליד מרכז פומפידו בפריז. הפסלים מתיזים מים לצילוי המוזיקה של המלחין צילום: Christian Mueller / Shutterstock.com

והמאגני – נמחץ. הצד הנשי קיים גם אצל גברים, כך שגם הם קורבנות של המצב הזה, של העולם הזה שהם יצרו. פתרון אפשרי לבעיה יהיה להכיר בגידול ילדים כעבודה לכל דבר. כי זו אכן עבודה, יותר מאשר עבודה במפעל, והמדינה צריכה לשלם לאמהות כראוי".

ב-1966 יצרה דה סן פאל יחד עם טינגלי את "בית הננה" במר-זיאון לאמנות מודרנית

ב-1971. "אני חושבת שאחת הסיבות להצלחה של הננות היא העור-בדה שבחברה שבה אנו חיים הנשיות מרוסקות, היא כבר לא קיימת. הננות מייצגות את הצד הנשי של כולנו, נשים וגברים כאחד, שבחברה שלנו כבר אין לו מקום. בעולם המעניק חשיבות יתר למדע, שבו מעריכים רק תכונות גבריות וחשיבה מדעית, הצד האנושי, הנשי, האינטואיטיבי

דעתנית ופמיניסטית, היא פנתה לחקור את הנשיות, ועשתה זאת בין היתר באמצעות פסלי הננות רחבות הירכיים וזקורות השדיים, שנדמה כי חגגו את הנשיות שלהן בצורה הכי עוצמתית ולא מתנצלת שאפשר להעלות על הדעת.

"כאשה, אני מזדהה עם דמויות הנשים שאני יוצרת", אמרה דה סן פאל בראיון טלוויזיוני

עצמה בעזרת האמנות ובאמצעות כוחות שמצאה בעצמה, זה דבר שהוא בהחלט יוצא דופן".

מבט אחר

הסרט "ניקי" אמנם מתמקד אך ורק בתקופה שבה התניעה דה סן פאל את הקריירה האמנותית שלה, אבל ההיכרות שהוא מאפיין שר עם דמותה, עם הדרייב שלה ועם הטראומה שהעיבה עליה מייצגות ולא הרפתה – מזמינה גם מבט אחר, מורכב יותר, גם על האמנות שיצרה בהמשך דרכה. היצירות המוכרות ביותר של דה סן פאל ואלה שגם היא עצמה ראתה כחשובות ביותר שהותירה אחריה, היו פסלי ה"ננות" הצבעוניים להפליא שלה: פסלי ענק של נשים מלאות, גדולות, מלאות עוצמה וכריזמה, שתמיד נמצאות בתנועה, רצות, קופצות, רוקדות, חוגגות את החיים.

היא החלה ליצור אותן באמצע שנות ה-60, אחרי שנטשה את מיצגי הירי שלה ("התמכרות", "התמכרות לימים") ואחרי שעיזבה את הבית ועברה לחיות ולייצור עם הפסל ז'אן טינגלי (הצמד זכה לכינוי "בוני וקלייד של עיר-לם האמנות"). כאשה עצמאית,

קול קורא פרס לורן ומיטשל פרסר לצילום ישראלי, 2025 מוזיאון תל אביב לאמנות

הפרס כולל מענק של 5,000 דולר ותערוכה במוזיאון תל אביב לאמנות

- תנאים נוספים**
- 1 — על הזוכה בפרס לציין את פרס לורן ומיטשל פרסר לצילום ישראלי, מוזיאון תל אביב לאמנות, בכל התערוכות והפרסומים העתידיים שבהם יוצג הפרויקט הנבחר.
 - 2 — תשלומי המס (מקומיים או בין-לאומיים) הם באחריות הבלעדית של מקבלת הפרס.
 - 3 — על המועמדים וות להיות בעליות זכויות יוצרים על העבודות המוגשות.
 - 4 — במסגרת הפרס תינתן למוזיאון תל אביב לאמנות עבודה אחת על פי בחירתה.
 - 5 — המועמדת יתחייב לעמוד בלוח זמני ההקמה ופתיחתה של התערוכה במהלך שנת 2025, בהתאם לתוכנית התערוכות של המוזיאון. במידה והמועמדת לא יתעמוד בתנאי זה, המוזיאון רשאי לבטל את הזכייה.

חברי צוות השופטים יהיו נציגי המוזיאון ומומחים בין-לאומיים בצילום.

- מוזמנים להגיש מועמדות**
- אמן/ית ישראלי/ת עד גיל 45, בעלת תואר באמנות או בצילום ממוסד אקדמי מוכר, שהציגו בשתי תערוכות לפחות בגלריות או בחללי אמנות מוכרים.
- הליך הגשת המועמדות**
- המועמדות תוגש באנגלית בקובץ pdf בלבד, שלא יעלה על 8MB, ויכלול:
- קורות חיים (עד שני עמודים), לרבות פרטים מלאים ליצירת קשר עם המועמדת.
 - טקסט קצר על תחום העיסוק של המועמדת.
 - צירוף 20 דימויים של עבודות בציון: כותרת, טכניקה, גודל ותאריך. רצוי לצרף צילומי הצבה.

שם קובץ הגשת המועמדות (באנגלית):
MPA2025_(first name)_(surname).pdf
יש לשלוח את המייל לכתובת:
presserprize2025@tamuseum.com
מועמדות יתקבלו בין ה-16.3.2025 ועד ה-11.5.2025

